

Könyvszemle

Fenntartható gazdálkodás

A közelmúltban látott napvilágot a CompLex Kiadó (Wolters Kluwer Kft.) gondozásában Szlávik János egyetemi tanár, az MTA doktora fenti című könyve, amely – közhelynek vagy szokványosnak tűnhet –, de méltán nevezhető hézagpótlónak, izgalmas útkeresésnek, egyben útjelzőnek, valamint tudományos értékű, úttörő, igen időszzerű munkának.

A figyelmet felkeltő cím eleve érdeklődést válthat ki, mert korunk izgalmas témájával, a *hogyan tovább*-bal, a fejlődés lehetséges folytatásának problematikájával foglalkozik, ami a múlt század '80-as éveitől folyamatosan és egyre inkább nyugtalanítja a kutatókat, politikusokat. Nem véletlen, hogy a '80-as években, amikor az ENSZ határozottan napirendre tűzte a témakört, a felkért bizottság élére is politikust kért fel, Gro Harlem Brundtland asszonyt, Norvégia miniszterelnökét. S itt jegyzem meg a tisztelt érdeklődők kedvéért, hogy időközben a történelemben bevonult *Brundtland Bizottság** politikai irányvonalaként, lózungként felfogható *fenntarthatósági definíciója* folyamatosan idézett, lényegét megragadó, de mégis általánosságban mozog, ami mögé mindenki azt gondol, amit érdekei kívánnak, amit a tudása, tájékozottsága megenged. Szlávik professzor ezt kiegészítette, továbbfejlesztette és könyvében közreadta.

* A témakörrel kevésbé foglalkozó érdeklődők kedvére megemlítem, hogy a Brundtland Bizottságnak magyar tagja is volt: Láng István akadémikus, aki így nem véletlenül, Szlávik János tudomány doktori disszertációjának védésekor az elnöki feladatokat látta el.

Szerencsére a könyvnek, pontosabban a szerzőnek nem ez az egyetlen érdeme, hiszen a 273 oldal terjedelmű, logikus szerkezetben tagolt könyvnek mind a hét fejezete tartalmaz újszerű megállapításokat, szemléletet, megoldást, így az oktatók, kutatók, menedzserek, igazgatásban tevékenykedők, az érdeklődő olvasók egyaránt találnak ismeretbővítő és gyakorlatban hasznosítható részleteket a professzor munkájában.

Az első fejezet nemcsak a fenntartható fejlődés fogalmával foglalkozik, hanem megvilágítja a komplex rendszer természeti, társadalmi, gazdasági oldalait, valamint szintjeit, továbbá a fejlődés és növekedés értelmezését. E közben felveti azt is, hogy újra és újra felmerül, mennyiben szerencsés a *sustainable development* magyar fordítása, értelmezése? Az újságírók, politikusok, közszereplők stb. szójából gyakran elhangzik a „jól csengő” és „divatos” fenntarthatóság, általában a folyamatosság, megismételhetőség vagy valamilyen homályos, bizonytalan valami helyett. (Hasonlóan napjainkban az „akárhoz”, vagy a már szerencsére lecsengett „terén”, „során” a -ban, -ben helyett stb.) Az eddigi tapasztalatok szerint azonban célszerű megmaradni a már elterjedt fenntarthatóság mellett, mert kifejezi a folyamatos megismételhetőséget, az újratermelhetőséget, megvalósíthatóságot, megismételhetőséget, mind a megújuló, feltételesen megújuló, mind pedig a nem megújuló erőforrásokot tekintve. Érdekes és szembeötlő, hogy a növekedés, fejlődés, erőforráskorlátok, etikai kérdések mellett nem szerepel az innováció. Az sajnos közismert,

hogy hazánkban nem kap kellő figyelmet az innováció, de éppen a fenntarthatóság vonatkozásában ez különösen fontos, mert az innováció kitágíthatja, megváltoztathatja a fenntarthatóság gyakorlati megoldásait, megvalósíthatóságát, gazdasági, társadalmi és természeti kérdésekben egyaránt, valamint a fenntarthatóság lokális, regionális és globális szintjeiben, összefüggéseiben.

A második fejezet a könyv rendkívül érdekes, újszerű és hasznos része, mert a gazdag elméleti megközelítést és megalapozást követően a gyakorlati megvalósítást szolgálja, amiről az érdeklődő könnyen meggyőződhet, ha kézbe veszi és többször is áttekinti ezeket az oldalakat. Szlávik János professzor hat lépésben összegezi kutatási eredményeit, gondolatait, javaslatait, amelyek minden bizonynyal számtalan vállalkozás, település, terület fenntarthatósági programjának kezdeményezését, programozását, kivitelezését indítja majd el, szolgálva ezzel a fenntarthatóság ügyét, a társadalom érdekét, a haza felvirágoztatását, azért is, mert e lépések egyszerűen, logikusan és rugalmasan alkalmazhatók:

1. lépés = a gazdasági *inputokkal* való takarékoság, ésszerűsítés, újszerű gazdálkodás;
2. lépés = a gazdálkodás fenntartható menedzselése;
3. lépés = a fogyasztás fokozatos átalakítása a fenntarthatóság jegyében;
4. lépés = az újrahasználhat bővítése, általánossá tétele;
5. lépés = az újrafeldolgozás kiterjesztése;
6. lépés = a hulladékok semlegesítése.

A lépésekben leírtak, a részletek világosak, egyértelműek. Az viszont elgondolkoztatja a recenzio íróját, lehet, hogy az olvasót is, hogy a szerző a fenntarthatósággal összefüggésben, a címekben vajon miért ír „átmenetről”, a fenntarthatóság „fele” teendő lépésekről és a

fenntarthatóság hat lépéséről? S mindez közvetlenül az egymás utáni címekben, alcímekben. Lehet, hogy emögött az húzódik meg, hogy a jelenből a jövőbe haladás az „átmenet”, a cél megközelítése, a stratégia felé és a megvalósítás taktikája a „fenntarthatóság” hat lépése”? Természetesen lehet, hogy az említett szóhasználat csupán fogalmazási könnyítésnek, a változatos szóhasználatnak tudható be. De lehetséges az is, hogy az „átmenet” azt sejteti, hogy bizonyos lépések, megoldások után megvalósul a fenntarthatóság, a változásokat követően beáll egy fenntartható állapot. Ennek viszont ellentmond az, hogy a tudományos haladás, az innováció, a fogyasztási igények és lehetőségek folyamatosan változnak, vagyis egy folyamatosan és dinamikusan átalakuló, működő nagyrendszerrel van szó, másképpen egy fenntartható piacgazdasági rendszerrel, amelynek a leírt lépésektől már eltérnek a működési szabályai?

Szembeötlő az is, hogy míg a fenntarthatóság fogalmával behatóan foglalkozik a szerző, a „gazdálkodás” értelmezésére nem is tesz kísérletet, holott napjainkban mintha kiment volna a divatból a használata. Alig hallani, alig használják, viszont a könyvben a „gazdálkodás” gyakran szerepel, a címben és a szövegben, ráadásul – mint említettem – ez a könyv egyik elméleti vonatkozásokban és gyakorlati megoldásokban izgalmas, hasznos, újszerű és időszerű része. A fejezet valóban hiánypótló, máshol alig található hasonló mélységű próbálkozás. Hazánkban történt ugyan kísérlet a gyakorlati megvalósítás kidolgozására, de ez például agrárvonatkozású (Csete – Láng, 2005, Csete – Láng, 2009), nem általános érvényű, mint Szlávik professzor „hat lépése”. Az említett próbálkozásban, Láng István és Csete László két munkájában a biológiai folyamatok, a technika-technológiai

giai összefüggések és kölcsönhatások, a fenntartható gazdálkodási rendszerek, a fenntartható vállalkozás, az egyéni érdek és a hosszú távú társadalmi érdek harmonizálásának a lehetőségei és a fenntartható vidéki település szerepel.

A 3. fejezet a környezet sajátos gazdasági értékelésével foglalkozik, s érdeme, hogy nemcsak fogalmakkal ismerteti meg az olvasót (szabad javak, közjavak, externális hatások, diszkontálási sajátosságok stb.), hanem a közgazdászprofesszor módszereket, a témakörhöz illő „szerszámokat” is nyújt az érdeklődőknek. Így az olvasó megismerkedhet a természeti tőke teljes gazdasági értékével, a környezetértékelés módszereivel, a költség-haszon-elemzéssel.

A 4. fejezet a fenntarthatóság indikátorával foglalkozik. A szerző didaktikusan azzal is megismerteti az olvasót, hogy mit mérünk, és hogyan mérünk? Az indikátorok között az átlagos olvasót is érdeklő „ökológiai lábnyom” is szerepel. Nyugodtan mondható, hogy a szerző gyakorlatilag teljes körűen fejt ki a fejezet címében megfogalmazottakat.

Az 5. fejezetben a fenntarthatóság és a társadalmi költségek, externáliák kerülnek áttekintésre. Ebben nemcsak az externáliák fogalmát és jellemzőit, hanem a környezetszabályozás szükségességét és ennek elméletekben való megjelenését, az állami környezetvédelmi szabályozási módokat, valamint a magánmegoldásokat tárgyalja a szerző.

A 6. fejezet is eredeti módon foglalkozik a fenntarthatósággal, mert mint ismeretes, a politika, a kormányzatok, a világkonferenciák globálisan, a fenntartható fejlődés definíciójához igazodóan általánosságban foglalkoznak a problémakörrel, a szerző szerint viszont a fenntarthatóság térbeni megvalósíthatóságát ragadja meg. Ezen belül a „Local

Agenda 21” kapott nagyobb figyelmet, valószínűleg abban a reményben, hogy míg globális szinten az érdeklődések gátolják a fenntarthatóság kibontakozását, helyi szinten a „józan ész” alapján könnyebb az érdekek és tennivalók összehangolása. Nem véletlen tehát, hogy Szlávik professzor is viszonylag nagy figyelmet és terjedelmet szentel az „LA-21”-nek! A szerző ebben a fejezetben is teljességre, az összefüggések feltárására törekedve tárgyalja a fenntarthatóság és regionális konvergencia, valamint az EU közigazgatási rendszerét, a fenntarthatóság térségi összefüggéseinek teljesebb körű bemutatása érdekében.

A 7. fejezet a „gyakorlat az elmélet próbaköve” jegyében foglalkozik az átmenet meg alapozásával, mindenekelőtt a technológiai előretekintési programmal (TEP), ezzel az eredetileg Japánban kidolgozott módszerrel, hazai alkalmazásának kezdeményezésében a szerző jelentős szerepet játszott. A klímaváltozás és a fenntarthatóság összefüggéseinek, kapcsolatainak bemutatása – a fejezet keretében – szinte mintaszerűnek tekinthető. Szlávik professzor a rendelkezésre álló információkat, kutatási eredményeket tömören összegezi, és ezeket kiegészíti saját megfigyeléseivel, vizsgálataival, tapasztalataival. Említi az MTA összefogásában végzett klímaváltozással kapcsolatos munkát is, az erről készült jelentést, a VAHAVA- könyvet, de érdekes, hogy a forrásmunkák között ezzel nem találkozhat az olvasó. Csupán érdekesség, hogy a jelentés egyik fémjelzője ugyanaz a Láng István akadémikus, aki a Brundtland Bizottságban és a fenntarthatóság hazai tudományos megismertetésében is szerepel. Ebben a fejezetben kapott helyet a fenntarthatóság térségi megjelenítése, a területfejlesztés is, ami talán nem egészen logikus, hiszen az előző, 6. fejezet is a térségi összefüggésekkel foglalkozik.

A zárszó szépen koronázza a művet, mert betekintést enged a szerző emberi értékeibe, egyéniségébe, szimpatikus gondolkodásába, hozzáértésébe, olyannyira, hogy akik a tartalomjegyzéket, a bevezetést és zárszót olvassák, utóbbitól biztosan kedvet kapnak a tartalommal való részletesebb megismerkedésre is.

A recenzió írójának könnyű a dolga, ha egy ilyen kitűnő munkát vesz górcső alá, hiszen a szerző hangvászorgalommal összegyűjtött, értékelt, s sajátos tehetségével szintézisalkotó képességével olyan közgazdász-szemléleten átszűrt művet hozott létre, amely bátran ajánlható az érdeklődő, tájékozódó olvasók, a leírtak nyomán kutató, megvalósító és továbbfejlesztő szakemberek figyelmébe. Szlávik János professzor nemcsak azzal büszkél-

kedhetne méltán, hogy egyik alapítója a hazai környezet-gazdaságtannak, hanem jeles úttörője a fenntarthatóság közjót szolgáló megvalósításának is! (*Szlávik János: Fenntartható gazdálkodás. Budapest: Wolters Kluwer CompLex Kiadó, 2013*)

Csete Mária

egyetemi docens, tanszékvezető
BME Környezetgazdaságtan Tanszék

HIVATKOZÁSOK

Csete László – Láng István (2005): *A fenntartható agrárgazdaság és vidékfejlesztés*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest

Csete László – Láng István (2009): *A vidék fenntartható fejlődése. A vidék fejlődésének fenntarthatósága – hétköznapi megközelítésben*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest

Elveszett genomok nyomában

Korunk tudományában igen ritka eset, hogy egyetlen személyt egy tudományterület vitathatatlan vezéregyéniségének, ha úgy tetszik, pápájának lehet tekinteni. Nos, Svante Pääbo az archaikus DNS-elemzés szakterületének ilyen uralkodó tekintélye, ezért várták világszerte nagy érdeklődéssel új, a szélesebb nagyközönségnek szánt könyvének megjelenését. Ez a mű izgalmas olvasmány, mind a szakember, mind az érdeklődő laikus számára.

Svante Pääbo 1955-ben született Stockholmban, a szovjet uralom elől menekült észtranya (Karin Pääbo) és az orvosi Nobel-díjas Sune Bergström törvénytelen gyermekeként. Uppsalában végezte el az orvosi egyetemet, és szerzett PhD-t 1986-ban. 1997 óta a lipcsei Max Planck Evolúciós Antropológiai intézet igazgatója.

A könyv nem önéletrajz, bár számos érdekes önéletrajzi momentumra is kitér. Így megvesztegető őszinteséggel vall olyan ma-

gánéleti motívumokról is, amelyeket sokan inkább eltitkolnának, például törvénytelen származásáról (Nobel-díjas édesapját gyakorlatilag egyáltalán nem ismerte), homoerotikus hajlamairól, vagy arról, hogy későbbi feleségét legkedvesebb munkatársától csábította el, de természetesen nem ezek adják a könyv érdekességét.

Teljes tudományos pályaképnek sem tekinthető, noha foglalja korábbi munkásságával is. Inkább beszélhetünk egy nagy és sikeres tudományos project (ha úgy tetszik, felfedezés) történetéről. Ennyiben műfajilag hasonlít James Watson híres „kettős spiráljára”, minthogy – ahhoz hasonlóan – ez a könyv is elsősorban arról szól, hogyan „csinálják” ma a tudományt, pontosabban, annak egy egészen speciális területét.

A felfedezés, mint a cím is mondja, a neandervölgyi ősember teljes DNS-szekvenciájának megfejtése.

Pääbo serdülőkorától kezdve érdeklődött az egyiptológia iránt, sokáig habozott, hogy